



**Постановка проблеми.** Офіційним представником України як держави-учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), насамперед, у ході провадження у справі про порушення державою міжнародно-правових зобов'язань за цим документом у Європейському суді з прав людини (далі – ЄСПЛ), а також основоположною частиною системи забезпечення дотримання державою конвенційних прав та основоположних свобод, а також виконання визначених у рішенні ЄСПЛ заходів для поновлення державою цих прав та основоположних свобод (справедлива сатисфакція та інші заходи індивідуального характеру) та вирішення системних проблем й усунення їх першопричин є Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини. З урахуванням обумовленого цими функціями Уповноваженого у справах ЄСПЛ значення його діяльності, його адміністративно-правовий статус має бути врегульований з дотриманням якомога більш високих стандартів. Особливо це стосується запровадження достатніх гарантій здійснення повноважень цією посадовою особою, які забезпечували б їй можливість чинити реальний та стійкий вплив на поведінку учасників суспільних відносин у правовому вимірі та у площині реального життя. Однак, аналіз положень законодавства України, які визначають організацію, повноваження та порядок діяльності Уповноваженого у справах ЄСПЛ, свідчить про відсутність або недостатність належних гарантій здійснення нею повноважень за основними напрямками її діяльності, що негативно позначається на інституційній спроможності Уповноваженого у справах ЄСПЛ.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Розбудові та вдосконаленню внутрішнього інституційного механізму забезпечення виконання державою її зобов'язань щодо гарантування прав людини і основоположних свобод за Конвенцією та ефективної участі у перевірці дотримання цих зобов'язань приділяється значна увага в адміністративно-правовій науці.

Насамперед, у науковій літературі підкреслюється, що правовому регулюванню порядку виконання рішень ЄСПЛ в Україні притаманні деякі особливості, пов'язані зі специфікою самого рішення Європейського суду з прав людини, його міжнародно-правовим значенням [1, с. 132].

Описуючи ці особливості, зокрема Б. С. Мукан указала на те, що функції із виконання рішення ЄСПЛ в основному покладаються на Міністерство юстиції України: Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ та Державну виконавчу службу. Інші державні органи різних гілок влади здійснюють певні заходи із виконання рішення ЄСПЛ лише в межах поданої пропозиції, звернення Кабінету Міністрів України чи Урядового уповноваженого в справах Європейського суду з прав людини [2, с. 233].

Цілком слушними у цьому зв'язку є й зауваження С. Р. Асірян, Ю. В. Милоненко та В. В. Приліпко стосовно того, що під організаційними проблемами національного механізму виконання вимог Конвенції варто розуміти велику тривалість та ускладнений механізм виконання рішень ЄСПЛ. Серед іншого, автори звертають увагу на те, що, оскільки у цьому процесі задіяні одразу три інституції – Уповноважений у справах ЄСПЛ, Державна виконавча служба та Держказначейство, проблеми у взаємодії цих органів нерідко спричиняють бюрократизацію виконавчого процесу та порушення

встановлених законом строків виконання, які до речі, є теж доволі тривалими. Також, заслуговують на згадку міркування вчених щодо відсутності розвитку (конкретизації) у національному законодавстві норм ст. 16 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (далі – Закон № 3477-IV) щодо цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності за невиконання або неналежне виконання рішення ЄСПЛ [3, с. 310].

Одночасно з констатацією недоліків регламентації діяльності Уповноваженого у справах ЄСПЛ та державних органів із суміжною зоною відповідальності, наукова спільнота окреслює й потенційні законодавчі рішення, які можуть її поліпшити. Наприклад, С. В. Ківалов висунув пропозицію щодо того, що виконання рішень ЄСПЛ міг би координувати уповноважений орган виконавчої влади з розширеними повноваженнями, контрольований урядом і парламентом відповідної держави. Вчений підкреслив й очевидну необхідність підвищити роль національного парламенту із контролю за виконанням рішень ЄСПЛ [4, с. 18-19].

Приєднуючись до позицій наукового співтовариства щодо існування фундаментальних недоліків передбаченого законодавством України механізму забезпечення виконання її зобов'язань за Конвенцією на внутрішньому рівні, зауважимо, що висловлені у науковій літературі міркування лише окреслюють контури цієї проблематики, яке потребує більш глибокого дослідження та формулювання принаймні концептуальних пропозицій щодо вдосконалення цього механізму.

**Метою статті** є визначення шляхів посилення гарантій здійснення повноважень Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини.

**Виклад основного матеріалу.** Ознайомившись із правовою основою діяльності Уповноваженого у справах ЄСПЛ, можна констатувати те, що він наділяється повноваженнями, необхідними для належного виконання ним його основних завдань, пов'язаних із забезпеченням представництва України в ЄСПЛ та виконанням рішень цієї міжнародної судової установи, які встановлюють порушення Україною її міжнародно-правових зобов'язань за Конвенцією (п. 4 Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784) [5]. Значна частина цих повноважень реалізується під час адміністративної взаємодії. Державними органами (їх структурними підрозділами), які беруть у ній участь, є Державна виконавча служба та інші державні органи, у зоні відповідальності яких лежить виконання додаткових заходів індивідуального характеру.

Висвітлити повноваження Уповноваженого у справах ЄСПЛ, реалізація яких породжує обов'язки інших державних органів у розрізі заходів, що передбачені у рішенні цієї міжнародної судової установи та підлягають виконанню, можна таким чином:

1) у рамках звернення рішення ЄСПЛ до виконання в частині виплати відшкодування Уповноважений у справах ЄСПЛ:

– до Державної виконавчої служби надсилає оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення ЄСПЛ, яким визнано порушення Конвенції, щодо справедливої сатисфакції, дружнього врегулювання або схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України, яка відкриває виконавче провадження (п. «б» ч. 1 ст. 7 Закону № 3477-IV);

– до Державної казначейської служби України (протягом 1 місяця від дня відкриття виконавчого провадження) надсилає постанову про відкриття виконавчого провадження та деякі інші документи, яка протягом 10 днів від дня надходження цих документів здійснює списання на вказаний стягувачем банківський рахунок (ч. 4 ст. 8 Закону № 3477-IV);

2) у рамках звернення рішення ЄСПЛ до виконання в частині вжиття додаткових заходів індивідуального характеру (повторного розгляду справи судом чи адміністративним органом) Уповноважений у справах ЄСПЛ повідомляє органам, які є відповідальними за виконання передбачених у рішенні ЄСПЛ додаткових заходів індивідуального характеру, про зміст, порядок і строки виконання цих заходів (п. «б» ч. 1 ст. 11 Закону № 3477-IV);

3) у рамках звернення рішення ЄСПЛ до виконання в частині вжиття заходів загального характеру, Уповноважений у справах ЄСПЛ:

– для Кабінету Міністрів України готує та надсилає подання щодо вжиття заходів загального характеру, яке включає пропозиції щодо вирішення зазначеної системної проблеми та усунення її першопричини (ч. 1 ст. 14 Закону № 3477-IV);

– для Верховного Суду готує аналітичний огляд аналізу обставин, що спричинили порушення Конвенції та пропозиції щодо приведення судової практики у відповідність з вимогами Конвенції (ч. 3 ст. 14 Закону № 3477-IV) [6].

Оскільки координація підготовки матеріалів для розгляду справ у ЄСПЛ та виконання його рішень є завданням Уповноваженого у справах ЄСПЛ, за підсумками яких, зокрема оцінюється ефективність цієї посадової особи, законодавство України покладає на Уповноваженого у справах ЄСПЛ контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні ЄСПЛ, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи (ч. 2 ст. 11 Закону № 3477-IV) [6].

Інструментарій контролю виконання державними органами та іншими суб'єктами, на які законодавство України покладає ті чи інші обов'язки у зв'язку з постановленням рішення ЄСПЛ, охоплює собою:

– ініціювання перевірок дій чи бездіяльності посадових осіб Державної виконавчої служби, якщо такі дії чи бездіяльність впливають на забезпечення виконання рішення ЄСПЛ, про результати яких керівництво Державної виконавчої служби повідомляє Уповноваженого у справах ЄСПЛ протягом 3 днів після її проведення (п. 15 Порядку взаємодії Державної виконавчої служби України та Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини під час забезпечення представництва України в ЄСПЛ та виконання рішень ЄСПЛ, затвердженому Наказом Міністерства юстиції України від 23 вересня 2013 р. № 1989/5) [7].

– звернення до відповідальних органів із запитом про інформацію про перебіг і наслідки виконання додаткових заходів індивідуального характеру (ч. 3 ст. 11 Закону № 3477-IV);

– внесення Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру (ч. 3 ст. 11 Закону № 3477-IV);

– подання позову про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування, у тому числі справедливої

сатисфакції, який подається протягом 6 місяців з моменту списання суми відшкодування на користь стягувача (ч. 5 ст. 9 Закону № 3477-IV);

Привертає увагу у цьому контексті також законодавче положення про те, що службові особи, до повноважень яких належить це виконання рішень ЄСПЛ, у разі їх невиконання або неналежного виконання несуть адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, передбачену законами України (ч. 1 ст. 16 Закону № 3477-IV) [6].

**Висновки і пропозиції.** Обміркувавши вищевикладене, можна підсумувати, що Уповноважений у справах ЄСПЛ для виконання покладених на нього завдань щодо забезпечення представництва України в ЄСПЛ та виконанням його рішень наділяється повноваженнями, які передбачають взаємодію Уповноваженого у справах ЄСПЛ, насамперед, із: 1) Державною виконавчою службою та Державним казначейством у рамках звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування; 2) адміністративними органами, до компетенції яких належить вжиття додаткових заходів індивідуального характеру шляхом перегляду справи заявника; 3) Кабінетом Міністрів України та Верховним Судом у рамках звернення рішення ЄСПЛ до виконання в частині вжиття заходів загального характеру. Незважаючи на те, що саме ці державні органи вчиняють дії та приймають рішення для остаточного виконання заходів, передбачених у рішенні ЄСПЛ, забезпечення виконання цих заходів є завданням Уповноваженого у справах ЄСПЛ. Для його виконання за цією посадовою особою закріплюється інструментарій контролю, який не має примусового характеру та не включає у себе дієвих стимулів. Найбільший вплив на уповноважені державні органи може чинити лише внесення Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру та ініціювання перевірки дій чи бездіяльності посадових осіб Державної виконавчої служби самою цією службою. Натомість, для того, щоб повноваження Уповноваженого у справах ЄСПЛ супроводжувались достатніми гарантіями їх здійснення, за цією посадовою особою має бути закріплене повноваження виносити керівникам уповноважених державних органів приписи про усунення порушень обов'язків щодо виконання заходів, передбачених рішенням ЄСПЛ (за умови доведення інформації про зміст, порядок і строки виконання цих заходів), з притягненням цих посадових осіб до адміністративної відповідальності у разі повторного невиконання без поважної причини заходів, передбачених рішенням ЄСПЛ, а також покладенням на посадових осіб цього державного органу відповідальності за нарахування пені на суму відшкодування за рішенням ЄСПЛ та інші негативні наслідки. Крім того, слід встановити для Уповноваженого у справах ЄСПЛ обов'язок звітувати про осіб, які уповноважені (були уповноважені) на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та за позовом Уповноваженого у справах ЄСПЛ відшкодували збитки, завдані Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування.

### Список використаної літератури

1. Рагушна Б. П. Правові особливості виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 130-133. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-6/31.
2. Муқан Б. С. Функції Урядового уповноваженого України у справах Європейського суду з прав людини щодо виконання рішень і звітування: державно-управлінський

- аспект. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 43. С. 227-235. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu\\_2015\\_43\\_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_30).
3. Асірян С. Р., Милоненко Ю. В., Приліпко В. В. Проблеми виконання рішень ЄСПЛ в Україні та шляхи їх подолання на прикладі Федеративної Республіки Німеччина. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2021. Вип. 63. С. 307-311. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.54>
  4. Ківалов С. В. Структурні/системні недоліки у правових системах держав-учасників і життєдіяльність системи Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (15 вересня 2012 р., м. Одеса). Одеса : ПП «Фенікс», 2012. С. 18-19.
  5. Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. Дата оновлення: 27 червня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text>.
  6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. Дата оновлення: 2 грудня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/conv#o81>.
  7. Порядок взаємодії Державної виконавчої служби України та Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини під час забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та виконання рішень Європейського суду з прав людини, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 23 вересня 2013 року № 1989/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1642-13#Text>.

## References

1. Ratushna, B. P. (2022). Legal peculiarities of the execution of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine. *Legal scientific electronic journal*, 6, 130-133. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-6/31 [in Ukrainian].
2. Mukan, B. S. (2015). Functions of the Commissioner of Ukraine for the European Court of Human Rights relating to the execution of judgments and providing feedback: administrative legal aspect. *Efficiency of public administration*, 43, 227-235. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu\\_2015\\_43\\_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_30) [in Ukrainian].
3. Asirian, S. R., Mylonenko, Yu. V., Prylipko, V. V. (2021). Problems of implementation of ECtHR judgments in Ukraine and ways to overcome them on the example of the Federal Republic of Germany. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 63, 307-311. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.54> [in Ukrainian].
4. Kivalov, S. V. (2012). Structural/systemic deficiencies in the legal systems of the participating states and the functioning of the system of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. *Legal provision of effective execution of judgments and application of the case-law of the European Court of Human Rights: Development: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 18-19). Odessa: Fenix [in Ukrainian].
5. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine on Regulations on the Commissioner for the European Court of Human Rights No. 784 (May 31, 2006). Status as of June 27, 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on execution of judgments and application of the case-law of the European Court of Human Rights No. 3477-IV (February 23, 2006). Status as of December 2, 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/conv#o81> [in Ukrainian].
7. Order of the Ministry of Justice of Ukraine approving the procedure for the interaction of the State Executive Service of Ukraine and the Secretariat of the Government Commissioner for the European Court of Human Rights while ensuring the representation of Ukraine at the European Court of Human Rights and the execution of judgments of the European Court of Human Rights No. 1989/5 (September 23, 2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1642-13#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 06.11.2024 р.

*P. S. Liutikov*, Doctor of Law, Professor  
University of Customs and Finance  
the Department of Public and Private Law  
2/4 Volodymyra Vernadskoho St, Dnipro, 49000,  
Ukraine e-mail: lyutikovp@gmail.com  
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6173-0128>

## WAYS OF STRENGTHENING THE GUARANTEES OF THE EXERCISE OF POWERS OF THE COMMISSIONER FOR THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

### Summary

The article is devoted to determining the ways of strengthening the guarantees of exercising the powers of the Commissioner for the European Court of Human Rights. Pertinence of the issues raised in the article stems from the fact that analysis of the provisions of the legislation of Ukraine determining the organization, powers and procedure of activities of the Commissioner for the European Court of Human Rights indicates the absence or insufficiency of adequate guarantees for the exercise of powers by this government official in the main areas of their activity, which negatively affects the institutional capacity of the Commissioner for the European Court of Human Rights. In order to fulfill the tasks assigned to them to ensure the representation of Ukraine in the European Court of Human Rights and execution of its judgments, the Commissioner for the European Court of Human Rights is vested with powers that include their, first of all, with: (1) the state executive service and the state treasury in part of the compensation payments; (2) administrative bodies whose area of competence includes taking additional individual measures by reviewing the applicant's case; (3) by the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Supreme Court of Ukraine within executing the measures of a general nature. In order to fulfill the tasks of the Commissioner for the European Court of Human Rights, they are assigned a control toolkit that is not coercive and does not include effective incentives. The greatest influence on the government authorities can be exerted only by submitting a grievance to the Prime Minister of Ukraine and initiating an investigation of the actions or malfeasance of officials of the state executive service by this service itself. Instead, the Commissioner for the European Court of Human Rights should have the authority to issue orders on chiefs of relevant government authorities calling them on to implement the measures provided for by the decision of the European Court of Human Rights (provided that they are informed about the essence and rules of implementation of these measures), with the possibility to impose administrative sanction on them for repeated non-fulfillment without good reason of the measures provided for by the decision of the European Court of Human Rights, as well as imposing on the officials of respective government authority responsibility measures for charging interest ECHR and other negative consequences.

**Keywords:** Commissioner for the European Court of Human Rights, control and responsibility for execution of judgments of the European Court of Human Rights, execution of general and individual measures by government authorities, order to remedy a non-execution of measures of judgment the European Court of Human Rights, reimbursement of damages to the state inflicted by just satisfaction payments.